

Ewelina Młynarczyk-Karabin
<https://orcid.org/0000-0002-4684-0895>

Akademia Pedagogiki Specjalnej

im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie, Polska

The Maria Grzegorzewska University, Poland

emlynarczyk@aps.edu.pl

Julia Bodziony
<https://orcid.org/0009-0007-9108-6880>

Akademia Pedagogiki Specjalnej

im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie, Polska

The Maria Grzegorzewska University, Poland

jb70172@aps.edu.pl

Data zgłoszenia: 18.05.2026

Data akceptacji: 08.07.2026

Data publikacji: 30.09.2026

<https://doi.org/10.35765/hw.2026.2575.09>

***Między autentycznością a dostosowaniem.
Tożsamość osób w spektrum autyzmu
w perspektywie pedagogiki towarzyszenia
Between Authenticity and Adaptation.
The Identity of People on the Autism Spectrum
From the Perspective of Accompanying Pedagogy***

ABSTRACT

RESEARCH OBJECTIVE: The aim of this article is to analyze the identity formation process of individuals with autism spectrum disorder (ASD) in the context of contemporary adaptive pressures.

THE RESEARCH PROBLEM AND METHODS: The research problem is formulated as a question: how does adaptive pressure present in culture and the education system influence the identity construction process of individuals with autism spectrum disorder (ASD)? The article is theoretical and analytical in nature and is based on a critical, interpretive review of the scientific literature.

THE PROCESS OF ARGUMENTATION: The article integrates empirical findings and theoretical concepts regarding normative pressure, masking, and identity development. The concept of adaptive pressure and its relationship to dominant standards of social functioning are reconstructed and masking is then analyzed as an adaptive strategy enabling functioning in an environment based on neuronormative expectations.

RESEARCH RESULTS: The literature analysis indicates that masking serves an adaptive function in relation to dominant social norms, enabling individuals with ASD to increase social functionality and reduce the direct experience of exclusion. At the same time, these strategies are associated with significant psychological costs, including an increased risk of depression, a sense of isolation, and a weakening of identity coherence.

CONCLUSIONS, RECOMMENDATIONS, AND APPLICABLE VALUE OF RESEARCH:

The conclusions indicate the need to broaden the perspective of autism research to include the

Sugerowane cytowanie: Młynarczyk-Karabin, E., i Bodziony, J. (2026). Między autentycznością a dostosowaniem. Tożsamość osób w spektrum autyzmu w perspektywie pedagogiki towarzyszenia. *Horyzonty Wychowania*, 25(75), 73–82. <https://doi.org/10.35765/hw.2026.2575.09>

cultural and institutional context that co-shapes the conditions for the development of subjectivity in neurodiverse individuals. A reinterpretation of inclusion as a process of accepting diverse styles of functioning, rather than merely supporting conformity to the majority norm, is proposed. The importance of the pedagogical category of accompaniment as a relational form of supporting the development of individuals with ASD is also emphasized.

→ **KEYWORDS:** **AUTISM, IDENTITY, MASKING, ADAPTIVE PRESSURE, NEURODIVERSITY**

ABSTRAKT

CEL NAUKOWY: Celem artykułu jest analiza procesu kształtowania tożsamości osób z zaburzeniami ze spektrum autyzmu (ASD) w warunkach współczesnej presji adaptacyjnej.

PROBLEM I METODY BADAWCZE: Problem badawczy sformułowano w postaci pytania: w jaki sposób presja adaptacyjna obecna w kulturze i systemie edukacji wpływa na proces konstruowania tożsamości osób w spektrum autyzmu? Artykuł ma charakter teoretyczno-analityczny i opiera się na krytycznym przeglądzie interpretacyjnym literatury naukowej.

PROCES WYWODU: W artykule dokonano integracji ustaleń empirycznych i koncepcji teoretycznych dotyczących presji normatywnej, maskowania oraz rozwoju tożsamości. Zrekonstruowano pojęcie presji adaptacyjnej i jej związek z dominującymi standardami funkcjonowania społecznego, a następnie przeanalizowano maskowanie jako strategię adaptacyjną umożliwiającą funkcjonowanie w środowisku opartym na neuronormatywnych oczekiwaniach.

WYNIKI ANALIZY NAUKOWEJ: Analiza literatury wskazuje, że maskowanie pełni funkcję adaptacyjną wobec dominujących norm społecznych, umożliwiając osobom z ASD zwiększenie funkcjonalności społecznej i ograniczenie bezpośredniego doświadczenia wykluczenia. Jednocześnie strategie te wiążą się z istotnymi kosztami psychologicznymi, obejmującymi zwiększone ryzyko depresyjności, poczucie izolacji oraz osłabienie spójności tożsamościowej.

WNIOSKI, REKOMENDACJE I APLIKACYJNE ZNACZENIE WPŁYWU BADAŃ: Wnioski wskazują na konieczność poszerzenia perspektywy badań nad autyzmem o kontekst kulturowy i instytucjonalny współkształtujący warunki rozwoju podmiotowości osób neuroróżnorodnych. Zaproponowano reinterpretację inkluzji jako procesu akceptacji różnorodnych stylów funkcjonowania, a nie jedynie wspierania dostosowania do normy większościowej. Podkreślono również znaczenie pedagogicznej kategorii towarzyszenia jako relacyjnej formy wspierania rozwoju osób z ASD.

→ **SŁOWA KLUCZOWE:** **AUTYZM, TOŻSAMOŚĆ, MASKOWANIE, PRESJA ADAPTACYJNA, NEURORÓŻNORODNOŚĆ**

WSTĘP

Współczesne społeczeństwa charakteryzują się nasileniem wymagań adaptacyjnych wobec jednostki. Rosnące znaczenie kompetencji komunikacyjnych, elastyczności oraz samoregulacji sprawia, że funkcjonowanie człowieka coraz częściej oceniane jest przez pryzmat dominujących standardów społecznych. Szczególną rolę w utrwalaniu tych norm odgrywa system edukacyjny, który – mimo deklarowanej inkluzyjności – często opiera się na neurotypowych wzorcach komunikacji, ekspresji emocjonalnej i relacjach interpersonalnych. W takich warunkach osoby z ASD doświadczają napięcia między koniecznością dostosowania się do oczekiwań społecznych a potrzebą zachowania autentyczności i integralności własnego doświadczenia (Tokaj, 2025). Perspektywa ta wymaga odejścia od rozumienia wsparcia wyłącznie jako procesu rozwijania kompetencji adaptacyjnych. Istotną kategorią interpretacyjną staje się pedagogika towarzyszenia, oparta na uznaniu podmiotowości, autonomii oraz indywidualnej drogi rozwoju osoby. W proponowanym ujęciu towarzyszenie oznacza tworzenie warunków, w których rozwój społeczny nie wymaga rezygnacji z autentyczności i własnego sposobu funkcjonowania. Celem niniejszego artykułu jest analiza procesu kształtowania tożsamości osób ze spektrum autyzmu w warunkach współczesnej presji adaptacyjnej, ze szczególnym uwzględnieniem relacji między normą społeczną a autentycznością jednostki. Problem badawczy sformułowano następująco: w jaki sposób presja adaptacyjna obecna w kulturze i systemie edukacji wpływa na proces konstruowania tożsamości osób w spektrum autyzmu? Przyjęta teza zakłada, że tożsamość osób z ASD rozwija się w napięciu między funkcjonalnym dostosowaniem a potrzebą zachowania spójnego obrazu siebie. Strategie adaptacyjne, w tym maskowanie, mogą ułatwiać uczestnictwo społeczne, ale jednocześnie prowadzić do rozbieżności między Ja prywatnym a Ja społecznym. Nowość proponowanego ujęcia polega na interpretacji tego zjawiska nie wyłącznie jako indywidualnej trudności, lecz jako efektu relacji między neuro różnorodnością a normatywną organizacją środowiska społecznego i edukacyjnego.

Metody i źródła badawcze

Artykuł ma charakter teoretyczno-analityczny i został opracowany w formule krytycznego przeglądu interpretacyjnego literatury. Celem opracowania jest analiza relacji między normą społeczną a autentycznością w procesie konstruowania tożsamości osób z zaburzeniami ze spektrum autyzmu oraz identyfikacja mechanizmów pośredniczących między strukturą normatywną a doświadczeniem jednostki. W odróżnieniu od przeglądu systematycznego realizowanego zgodnie ze standardem PRISMA (Page i in., 2021), którego celem jest transparentna selekcja badań oraz ilościowa synteza wyników, przegląd interpretacyjny organizuje literaturę wokół problemów teoretycznych i napięć conceptualnych (Dixon-Woods i in., 2006). Kryterium doboru i analizy tekstów stanowi ich znaczenie dla wyjaśnienia badanego zjawiska, a zasadniczym zadaniem badacza jest spójne zintegrowanie ustaleń empirycznych z koncepcjami teoretycznymi w celu wypracowania

ramy interpretacyjnej. Przyjęta strategia umożliwia opracowanie syntetycznego modelu wyjaśniającego relacje między presją normatywną, strategiami adaptacyjnymi (w szczególności maskowaniem) a konsekwencjami dla spójności tożsamości i dobrostanu psychicznego. Artykuł stanowi próbę integracji poziomu strukturalnego – obejmującego normy społeczne i edukacyjne oczekiwania adaptacyjne – z poziomem jednostkowym, związanym z doświadczeniem autentyczności, autonomii i relacyjności. Opracowanie należy zatem traktować jako syntezę teoretyczną o charakterze interpretacyjnym, której celem jest uporządkowanie istniejącej wiedzy oraz zaproponowanie spójnej ramy analitycznej dla dalszych badań empirycznych.

Materiał analityczny stanowi literatura naukowa opublikowana głównie w latach 2015–2025, uzupełniona o kluczowe wcześniejsze koncepcje teoretyczne istotne dla analizowanego problemu. Dobór źródeł miał charakter celowy i problemowy, zgodny z założeniami interpretacyjnego przeglądu literatury. Analizie poddano cztery powiązane obszary badań: empiryczne opracowania dotyczące maskowania w spektrum autyzmu i jego operacjonalizacji (Hull i in., 2019), badania nad związkiem maskowania z dobrostanem psychicznym (Hull i in., 2017; Strzelecki, 2025), publikacje rozwijające perspektywę neuro różnorodności i neuronormatywności (Singer, 1999; Walker, 2021) oraz prace dotyczące teorii tożsamości i autodeterminacji (Deci i Ryan, 2000; McAdams i McLean, 2013; Deci i in., 2017). Literaturę pozyskiwano poprzez wyszukiwania tematyczne w międzynarodowych bazach naukowych oraz metodę doboru śnieżnego, obejmującą analizę bibliografii kluczowych publikacji. Do przeglądu włączano prace spełniające następujące kryteria: odniesienie do doświadczeń osób w spektrum autyzmu w zakresie tożsamości, maskowania, funkcjonowania społecznego lub dobrostanu; znaczenie dla interpretacji relacji między jednostką a wymaganiami środowiska oraz status publikacji naukowej. Wykluczono opracowania ograniczające się wyłącznie do klinicznego opisu symptomów ASD, bez odniesienia do wymiaru podmiotowego, społecznego lub edukacyjnego funkcjonowania osób w spektrum.

Analiza miała charakter iteracyjny i przebiegała w trzech etapach. W pierwszym dokonano rekonstrukcji definicji i zakresów pojęciowych kluczowych kategorii: presji adaptacyjnej, normy społecznej, maskowania i autentyczności. W drugim etapie przeprowadzono analizę komparatywną badań empirycznych, zestawiając ujęcia maskowania jako strategii funkcjonalnej z analizami podkreślającymi jego koszty psychologiczne. W trzecim etapie dokonano syntezy interpretacyjnej, integrującej ustalenia w spójną propozycję wyjaśniającą.

Wnioski mają charakter teoretyczno-interpretacyjny i stanowią próbę konceptualnego uporządkowania istniejących ustaleń. Ograniczeniem pozostaje zróżnicowanie metodologiczne badań pierwotnych – odmienne narzędzia pomiaru maskowania, różne wskaźniki dobrostanu oraz heterogeniczność badanych populacji. Przyjęta strategia komparatywnej analizy jakościowej umożliwia jednak uchwycenie relacji między poziomem jednostkowym a strukturalnym, co stanowi zasadniczy cel niniejszego opracowania.

Część zasadnicza

Współczesna presja adaptacyjna, rozumiana jako systematyczne oczekiwanie dostosowania się jednostki do dominujących standardów funkcjonowania społecznego, może być analizowana nie tylko w kategoriach socjologicznych czy pedagogicznych, lecz również w świetle teorii motywacji i rozwoju osobowości. W tym kontekście szczególnie użyteczna okazuje się teoria autodeterminacji (*Self-Determination Theory*, SDT) rozwijana przez Edwarda L. Deciego i Richarda M. Ryana (2000; Deci i in., 2017). Zgodnie z jej założeniami funkcjonowanie psychiczne jednostki opiera się na zaspokajaniu trzech podstawowych potrzeb: autonomii, kompetencji oraz relacyjności. Potrzeby te mają charakter uniwersalny i warunkują zarówno dobrostan, jak i spójność Ja. W warunkach nasilonej normatywności społecznej potrzeba autonomii – rozumiana jako doświadczanie siebie jako autora własnych działań – może ulegać ograniczeniu. Maskowanie, choć bywa podejmowane intencjonalnie, nie zawsze wynika z wewnętrznej motywacji, lecz często stanowi odpowiedź na presję środowiskową (Nieradka, 2022; Buchholz, 2023). W świetle SDT działania motywowane zewnętrznymi, nawet jeśli prowadzą do efektywności funkcjonalnej, nie sprzyjają integracji Ja w takim stopniu jak działania autonomiczne. Jeżeli zatem osoba w spektrum regularnie dostosowuje swoje zachowania w celu uniknięcia negatywnej oceny, może doświadczać rozbieżności między działaniem a poczuciem autentycznego wyboru. Druga z potrzeb – relacyjność – zakłada możliwość tworzenia więzi opartych na akceptacji i wzajemnym uznaniu. Wyniki badań nad maskowaniem (Hull i in., 2017, 2019) pokazują, że strategie te często mają na celu zwiększenie przynależności społecznej. Jednakże, jak wskazują Livingston i współpracownicy (2019), kompensacja poznawcza niekoniecznie redukuje subiektywne poczucie izolacji. Jeżeli relacje budowane są na zachowaniach maskujących, mogą one nie w pełni zaspokajać potrzebę bycia akceptowanym „takim, jakim się jest”. W tym sensie maskowanie może paradoksalnie wzmacniać samotność mimo pozornej integracji. Trzecia potrzeba – kompetencji – dotyczy doświadczania skuteczności w działaniu. W środowisku edukacyjnym kompetencja bywa jednak definiowana w sposób zawężony, poprzez zgodność z dominującym stylem komunikacyjnym i społecznym (Guzmán-Simón i in., 2020). Osoba w spektrum autyzmu może więc doświadczać wysokiej kompetencji poznawczej przy jednoczesnym poczuciu nieadekwatności społecznej (Simmons i in., 2024). Maskowanie staje się wówczas narzędziem utrzymania wizerunku kompetentnego ucznia czy pracownika, lecz kosztem wzrostu obciążenia poznawczego i emocjonalnego. Napięcie adaptacyjne wzmacniane jest przez asymetryczne przypisywanie „problemu komunikacji” osobie z ASD (Milton, 2012). Warto podkreślić, że kluczowa staje się kategoria autentyczności. Pojęcie autentyczności bywa definiowane jako zgodność między doświadczeniem wewnętrznym a jego ekspresją. Autentyczność nie oznacza braku regulacji, lecz relatywną spójność między Ja prywatnym a Ja publicznym. Jeżeli maskowanie prowadzi do trwałego rozdziewięku między tymi poziomami, może osłabiać poczucie integralności. Z perspektywy SDT autentyczność jest ściśle powiązana z autonomią – działanie zgodne z własnymi wartościami i doświadczeniem sprzyja integracji struktury

Ja. Empiryczne potwierdzenie kosztów braku autentyczności ukazują badania nad zdrowiem psychicznym osób z ASD. Cassidy i współpracownicy (2018) wykazali związek między nasileniem maskowania a zwiększonym ryzykiem depresji i myśli samobójczych. Nowsze analizy dotyczące zjawiska autystycznego wypalenia wskazują, że chroniczna presja dopasowania może prowadzić do utraty energii, regresu funkcjonowania oraz obniżenia poczucia tożsamościowej spójności. Maskowanie przestaje być wówczas jedynie strategią społeczną, a staje się czynnikiem ryzyka dla dobrostanu. Zintegrowanie teorii autodeterminacji z wynikami badań nad maskowaniem pozwala sformułować pogłębioną interpretację: presja normatywna nie tylko generuje strategie adaptacyjne, lecz także wpływa na stopień zaspokojenia podstawowych potrzeb psychologicznych. Jeżeli autonomia, relacyjność i autentyczność są chronicznie ograniczane, rośnie prawdopodobieństwo zaburzeń nastroju i poczucia alienacji. Tym samym problem maskowania nie może być rozpatrywany wyłącznie jako kwestia kompetencji społecznej, lecz jako zagadnienie strukturalne, obejmujące relację między kulturą edukacyjną a potrzebami psychologicznymi jednostki. W konsekwencji tożsamość osób z ASD w warunkach współczesnej presji adaptacyjnej kształtuje się w napięciu między funkcjonalnością a integralnością. Funkcjonalność sprzyja dostępowi do zasobów społecznych; integralność warunkuje dobrostan i stabilność Ja. Gdy system edukacyjny waloryzuje przede wszystkim widzialne dostosowanie, może nieświadomie wzmacniać procesy prowadzące do rozszczepienia tożsamościowego. W tym sensie autentyczność nie jest kategorią jedynie etyczną czy filozoficzną, lecz posiada wymiar psychologiczny i rozwojowy, bezpośrednio związany z jakością funkcjonowania jednostki.

Wyniki analizy naukowej

Przeprowadzona analiza literatury pozwala na sformułowanie kilku kluczowych ustaleń o charakterze syntetycznym. Po pierwsze, współczesna presja adaptacyjna stanowi istotny kontekst strukturalny funkcjonowania osób z ASD. W literaturze coraz częściej podkreśla się, że dominujący model funkcjonowania społecznego oparty jest na wzorcu neurotypowym, który staje się niewidzialną normą odniesienia (Walker, 2021). W systemie edukacyjnym normatywność ta ulega instytucjonalizacji – oceniane są nie tylko kompetencje poznawcze, lecz również styl bycia, tempo reagowania i adekwatność społeczna. W konsekwencji różnica poznawczo-społeczna charakterystyczna dla osób z ASD podlega stałej regulacji i korekcji. Po drugie, maskowanie należy interpretować jako strategię adaptacyjną osadzoną w relacji między jednostką a normą społeczną. Badania empiryczne prowadzone przez Hull i współpracowników (2017, 2019) doprowadziły do operacjonalizacji tego zjawiska oraz wykazały jego złożoną strukturę obejmującą kompensację, tłumienie cech oraz asymilację społeczną. Livingston i współpracownicy (2019) wskazują, że strategie kompensacyjne mogą umożliwiać efektywne funkcjonowanie społeczne mimo trudności w zakresie intuicyjnego rozumienia sytuacji interpersonalnych. Maskowanie zwiększa więc widzialną funkcjonalność i może sprzyjać

osiągnięciom edukacyjnym czy zawodowym. Jednocześnie jednak narastająca liczba badań dokumentuje jego koszty psychologiczne. Cassidy i współpracownicy (2018) wykazali istotny związek między nasileniem maskowania a podwyższonym poziomem depresyjności i myśli samobójczych. Zjawisko tzw. autystycznego wypalenia opisywane w analizach jakościowych i przeglądowych (Ali i in., 2025) łączy się z chronicznym stresem wynikającym z długotrwałego dostosowywania się do wymagań środowiskowych. Oznacza to, że maskowanie pełni funkcję regulacyjną wobec normy społecznej, lecz jednocześnie generuje istotne obciążenie emocjonalne i poznawcze. Po trzecie, włączenie perspektywy teorii autodeterminacji (Deci i Ryan, 2000; Deci i in., 2017) pozwala pogłębić interpretację tych zależności. Jeżeli zachowanie jednostki jest w znacznym stopniu regulowane przez zewnętrzne oczekiwania, może dochodzić do ograniczenia zaspokojenia podstawowych potrzeb psychologicznych – autonomii, relacyjności i kompetencji. Długotrwałe maskowanie, motywowane presją adaptacyjną, może osłabiać doświadczenie autonomii rozumianej jako poczucie sprawstwa i zgodności działania z własnym Ja. Po czwarte, proces konstruowania tożsamości w warunkach presji adaptacyjnej przyjmuje formę napięcia między funkcjonalnością a autentycznością. W ujęciu narracyjnym (McAdams i McLean, 2013) tożsamość rozwija się jako integracja doświadczeń w spójną opowieść o sobie. Jeżeli jednak znacząca część codziennego funkcjonowania opiera się na zachowaniach wyuczonych i kontrolowanych, może dojść do rozbieżności między Ja prywatnym a Ja społecznym. Badania jakościowe nad doświadczeniem dorosłych osób z ASD wskazują na częste poczucie „życia w roli” oraz trudność w identyfikacji granicy między autentycznym a maskującym sposobem bycia (Pyszkowska i in., 2025). W długiej perspektywie taka dychotomia może prowadzić do osłabienia poczucia spójności i ciągłości Ja, co stanowi istotny czynnik ryzyka dla zdrowia psychicznego. Analiza pozwala zatem przesunąć perspektywę interpretacyjną z poziomu indywidualnych „deficytów adaptacyjnych” na poziom strukturalnych uwarunkowań kulturowych i edukacyjnych. Maskowanie nie jest wyłącznie osobistą strategią kompensacyjną, lecz odpowiedzią na konfigurację normatywną, w której określony styl funkcjonowania zostaje uprzywilejowany. W konsekwencji presja adaptacyjna współczesnej kultury edukacyjnej może być traktowana jako czynnik pośredniczący między neuronormatywnością a dobrostanem psychicznym osób w spektrum autyzmu, wpływający na dynamikę konstruowania ich tożsamości. Włączenie tej kategorii do refleksji nad edukacją włączającą pozwala pogłębić rozumienie relacji między środowiskiem instytucjonalnym a rozwojem podmiotowości osób z ASD.

Wnioski

Celem artykułu było ustalenie, w jaki sposób współczesna presja adaptacyjna – obecna w kulturze i systemie edukacji – wpływa na proces konstruowania tożsamości osób z ASD. Przeprowadzona analiza literatury pozwala stwierdzić, że presja ta stanowi istotny czynnik strukturalny, który pośredniczy między neuronormatywnością a dobrostanem

psychicznym jednostki. W warunkach dominacji neurotypowych standardów komunikacji i regulacji emocjonalnej osoby z ASD podejmują strategie maskowania, które choć może zwiększać funkcjonalność społeczną i ograniczać bezpośrednie doświadczenie wykluczenia, wiąże się z kosztami psychologicznymi, obejmującymi obniżenie dobrostanu, zwiększone ryzyko depresyjności oraz potencjalne osłabienie spójności Ja. W konsekwencji tożsamość osób z zaburzeniami ze spektrum autyzmu kształtuje się w napięciu między funkcjonalnością a autentycznością. Odpowiedź na postawiony problem badawczy prowadzi zatem do wniosku, że analiza tożsamości w spektrum autyzmu wymaga uwzględnienia kontekstu kulturowo-instytucjonalnego, a nie jedynie psychologicznego opisu cech jednostki. W tym kontekście szczególnego znaczenia nabiera pedagogiczna kategoria towarzyszenia, rozumiana jako relacyjna forma wspierania rozwoju oparta na uznaniu podmiotowości, autonomii i autentyczności doświadczenia wychowanka. Autorska propozycja rozwinięcia kategorii pedagogiki towarzyszenia w odniesieniu do osób w spektrum autyzmu polega na przesunięciu jej znaczenia z ogólnej postawy wspierającej ku modelowi przeciwdziałania presji adaptacyjnej. Towarzyszenie nie oznacza w tym ujęciu rezygnacji ze wspierania rozwoju kompetencji społecznych, lecz zmianę celu oddziaływań pedagogicznych: od jednostronnego dostosowania osoby do oczekiwań środowiska ku tworzeniu przestrzeni umożliwiającej zachowanie spójności między funkcjonowaniem społecznym a autentycznością jednostki. Proponowany model pedagogiki towarzyszenia osób neuro różnorodnych opiera się na trzech wymiarach: uznaniu odmiennych trajektorii rozwojowych, ograniczaniu konieczności chronicznego maskowania oraz wspieraniu autonomicznego konstruowania tożsamości. W takim rozumieniu pedagog staje się nie tyle moderatorem procesu normalizacji zachowania, ile osobą współtworzącą warunki, w których adaptacja nie odbywa się kosztem integralności Ja.

W odniesieniu do osób z ASD towarzyszenie może oznaczać odejście od dominującej logiki pełnego dostosowania do normy większościowej na rzecz tworzenia takich warunków edukacyjnych, które pozwalają jednostce rozwijać się w zgodzie z własnym stylem funkcjonowania poznawczego i emocjonalnego.

Innowacje i rekomendacje naukowe

Wartość poznawcza przedstawionej analizy polega na kilku przesunięciach interpretacyjnych, które mogą stanowić podstawę dalszych badań i refleksji teoretycznej. Po pierwsze, maskowanie zostało ujęte jako zjawisko systemowe, osadzone w relacji między jednostką a neuronormatywną strukturą środowiska społecznego. Takie podejście pozwala interpretować je nie tylko jako strategię kompensacyjną, lecz także jako przejaw napięcia między różnorodnością neurokognitywną a kulturową standaryzacją funkcjonowania. Po drugie, do refleksji nad edukacją włączającą wprowadzono kategorię autentyczności, rozumianą jako zgodność między doświadczeniem wewnętrznym jednostki a jego społeczną ekspresją. Inkluzja oznacza w tym ujęciu nie tylko wspieranie adaptacji, lecz również tworzenie warunków umożliwiających zachowanie integralności Ja. Po trzecie,

zapropozowano redefinicję inkluzji jako procesu akceptacji różnych stylów funkcjonowania, a nie wyłącznie dostosowania jednostki do normy większościowej. W takim ujęciu rola pedagoga może być rozumiana w kategoriach towarzyszenia – obecności wspierającej rozwój i podmiotowości osoby, a nie jedynie proces adaptacji do oczekiwań środowiska. Refleksja nad tożsamością osób z ASD wymaga zatem uwzględnienia nie tylko procesów indywidualnych, lecz także kulturowych i instytucjonalnych mechanizmów regulujących warunki rozwoju. Pozwala to lepiej zrozumieć napięcie między normą społeczną a autentycznością jako jeden z istotnych wymiarów doświadczenia osób w spektrum autyzmu.

BIBLIOGRAFIA

- Ali, D., Bougoure, M., Cooper, B., Quinton, A.M.G., Tan, D., Brett, J., Mandy, W., Maybery, M., Magiati, I. i Happé, F. (2025). Burnout as experienced by autistic people: A systematic review. *Clinical Psychology Review*, 122, 102669. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2025.102669>
- Buchholz, A. (2023). Maskowanie w autyzmie – analiza zjawiska. *Szkola Specjalna*, 84(3), 183–193. <https://doi.org/10.5604/01.3001.0053.8978>
- Cassidy, S.A., Bradley, L., Shaw, R. i Baron-Cohen, S. (2018). Risk markers for suicidality in autistic adults. *Molecular Autism*, 9, 42. <https://doi.org/10.1186/s13229-018-0226-4>
- Deci, E.L., Olafsen, A.H. i Ryan, R.M. (2017). Self-determination theory in work organizations: The state of a science. *Annual Review of Organizational Psychology and Organizational Behavior*, 4, 19–43. <https://doi.org/10.1146/annurev-orgpsych-032516-113108>
- Deci, E.L. i Ryan, R.M. (2000). The “what” and “why” of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227–268. https://doi.org/10.1207/S15327965PLI1104_01
- Dixon-Woods, M., Cavers, D., Agarwal, S., Annandale, E., Arthur, A., Harvey, J., Hsu, R., Katbamna, S., Olsen, R., Smith, L., Riley, R. i Sutton, A.J. (2006). Conducting a critical interpretive synthesis of the literature on access to healthcare by vulnerable groups. *BMC Medical Research Methodology*, 6, 35. <https://doi.org/10.1186/1471-2288-6-35>
- Guzmán-Simón, F., Torres-Gordillo, J.J. i Caballero, K. (2020). Understanding assessment processes for communicative competence through an analysis of teachers' reported practice. *Education Sciences*, 10(4), 116. <https://doi.org/10.3390/educsci10040116>
- Hull, L., Mandy, W., Lai, M.-C., Baron-Cohen, S., Allison, C., Smith, P. i Petrides, K.V. (2019). Development and validation of the Camouflaging Autistic Traits Questionnaire (CAT-Q). *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 49(3), 819–833. <https://doi.org/10.1007/s10803-018-3792-6>
- Hull, L., Petrides, K.V., Allison, C., Smith, P., Baron-Cohen, S., Lai, M.C. i Mandy, W. (2017). “Putting on my best normal”: Social camouflaging in adults with autism spectrum conditions. *Journal of autism and developmental disorders*, 47(8), 2519–2534. <https://doi.org/10.1007/s10803-017-3166-5>
- Livingston, L.A., Colvert, E., the Social Relationships Study Team, T., Bolton, P., Happé, F. (2019). Good social skills despite poor theory of mind: Exploring compensation in autism spectrum disorder. *Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*, 60(1), 102–110. <https://doi.org/10.1111/jcpp.12886>
- McAdams, D.P. i McLean, K.C. (2013). Narrative identity. *Current Directions in Psychological Science*, 22(3), 233–238. <https://doi.org/10.1177/0963721413475622>

- Milton, D.E.M. (2012). On the ontological status of autism: the 'double empathy problem'. *Disability & Society*, 27(6), 883–887. <https://doi.org/10.1080/09687599.2012.710008>
- Nieradka, F. (2022). Kamuflaż u osób z zaburzeniami ze spektrum autyzmu. Analiza zjawiska w świetle dotychczasowych badań. *Człowiek – Niepełnosprawność – Społeczeństwo*, 55(1), 67–81. <https://doi.org/10.5604/01.3001.0015.8513>
- Page, M.J., McKenzie, J.E., Bossuyt, P.M., Boutron, I., Hoffmann, T.C., Mulrow, C.D., Shamseer, L., Tetzlaff, J.M., Akl, E.A., Brennan, S.E., Chou, R., Glanville, J., Grimshaw, J.M., Hróbjartsson, A., Lalu, M.M., Li, T., Loder, E.W., Mayo-Wilson, E., McDonald, S., ..., Moher, D. (2021). The PRISMA 2020 statement: an updated guideline for reporting systematic reviews *BMJ*, 372, n71. <https://doi.org/10.1136/bmj.n71>
- Pyszkowska, A., Nowacki, A. i Stefanek, F. (2025). The two-edged sword of playing a role in daily life: Social camouflaging among adults on the autism spectrum. A thematic analysis. *Research in Autism*, 124, 202597. <https://doi.org/10.1016/j.reia.2025.202597>
- Simmons, G.L., Corbett, B.A., Lerner, M.D., Wofford, K. i White, S. W. (2024). Social competence in autism: A structural equation modeling approach. *Autism Research*, 17(4), 761–774. <https://doi.org/10.1002/aur.3108>
- Singer, J. (1999). Why can't you be normal for once in your life? From a "problem with no name" to a new category of disability. In M. Corker i S. French (red.), *Disability discourse* (pp. 59–67). Open University Press.
- Strzelecki, D. (2025). Social camouflaging and its association with depression, anxiety, and personal burnout among autistic and non-autistic women in Poland. *Journal for Perspectives of Economic Political and Social Integration*, 31(1), 265–295. <https://doi.org/10.18290/pepsi-2025-0010>
- Tokaj, M. (2025). Osoba z zaburzeniami ze spektrum autyzmu w biegu życia – wyzwania, możliwości i wsparcie. *Zeszyty Naukowe Pedagogiki Specjalnej*, 18, 134–142. <https://doi.org/10.24917/znps.2025.18.12>
- Walker, N. (2021). *Neuroqueer heresies: Notes on the neurodiversity paradigm, autistic empowerment, and postnormal possibilities*. Autonomous Press.

Copyright and License

This article is published under the terms of the Creative Commons Attribution – NoDerivs (CC BY- ND 4.0) License <http://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0/>

Source of funding

Lack of funding sources.

Disclosure statement

No potential conflict of interest was reported by the author(s).